

ВАКУЛИЧ Володимир
професор кафедри політології,
Університет Григорія Сковороди
в Переяславі
Київ, Україна

РЕВОЛЮЦІЯ ГІДНОСТІ В УКРАЇНІ – ОСІНЬ 2013 – ЗИМА 2014 РР. (У ПУБЛІКАЦІЯХ ОКРЕМИХ УКРАЇНСЬКИХ І РОСІЙСЬКИХ ДРУКОВАНИХ ЗМІ)

Суспільно-політична ситуація, що склалася в Україні наприкінці 2013 року, засвідчила про значний розрив у свідомості суспільства й можновладців. Чітко визначена позиція українського народу не змогла переконати авторитарно налаштованих чиновників обрати правильний шлях розвитку держави. Розбіжності у поглядах на майбутнє геополітичне становище України призвели до масових протестів, які розпочалися у листопаді 2013 року. Головним приводом до розвитку масових суспільних протестів в Україні став розгін державними силовими структурами мирного мітингу в ніч з 29 на 30 листопада 2013 р., який проходив на підтримку з приводу непідписання Угоди про асоційоване членство України в ЄС.

Події, що відбулися на Майдані Незалежності у м. Києві в ніч з 29 на 30 листопада 2013 р. та події січня-лютого 2014 рр., стали сенсаційними для усіх засобів масової інформації як України, так і інших держав, зокрема, Російської Федерації. Публікації мали певне тональне забарвлення: позитивні до влади, негативні до влади, негативні до опозиції, стримані до опозиції, негативні до МВС, позитивні до МВС, негативні до мітингувальників, позитивні до мітингувальників, нейтральні тощо.

Особливо цікавим є контент-аналіз друкованих засобів масової інформації під час висвітлення подій у період з листопада 2013 – лютого 2014 рр. деякими українськими та російськими друкованими ЗМІ, зокрема, газетами «Урядовий кур'єр», «Голос України», «Комсомольська правда в Україні», «Факты», «Сегодня», «Московский комсомолец», «Российская газета» та «Коммерсант» (Росія). Переважна більшість цих видань зайняла провладну позицію, або ж намагалась висвітлювати події з нейтрального боку, при цьому не надаючи переваги опозиції. Позиційність видань чітко прослідковується у публікаціях, що виходили на сторінках газет у період найгостріших

зіткнень, зокрема 30 листопада 2013 р. під час спроби розгону Євромайдану; 1 грудня 2013 р., під час зіткнень мітингувальників з правоохоронними органами на вул. Банковій; 19-22 січня 2014 р. під час протистояння на вул. Грушевського та 18-20 лютого – на вул. Інститутській. Офіційна газета Кабінету Міністрів України – «Урядовий кур'єр», з початку зіткнень на вулиці Банковій 1 грудня 2013 р. зайняла різко негативну позицію відносно радикально налаштованих мітингувальників та стримано негативну позицію до МВС і абсолютно стриману до влади¹.

Виступ М. Азарова 4 грудня 2013 р. у Верховній Раді стосовно кадрових змін уряду та суспільно-політичної ситуації в країні мотивував журналістам «Урядового кур'єру» негативно оцінити дії опозиції, перекладаючи на неї провину за розпалювання конфлікту². Загалом протягом грудня 2013 року позиція газети «Урядовий кур'єр» залишалася позитивною до дій влади та переважно негативною до дій опозиції та протестувальників³. Це свідчить про те, що ще у грудні 2013 р. команда Януковича міцно трималася на владних позиціях і мала абсолютний вплив на цю газету.

Однак січневі події на вул. Грушевського у 2014 р., політика невизначеності влади та вичікувальна позиція Майдану дещо змінили позицію «Урядового кур'єра». Зокрема, у публікації під назвою «Коктейлем молотова» – по Конституції? та «Зверненні Президента до Українського народу» газета різко зайняла нейтральну позицію до влади та МВС, але водночас не змінила стримано негативного ставлення до опозиції та протестувальників. Подібної політики редакція газети «Урядовий кур'єр» дотримувалася до 20 лютого 2014 р. Підтвердженням цьому є наступні статті видання: «Агресія у День Соборності двічі деструктивна» від 23.01.2014⁴, «Такого масштабного протистояння столиця ще не знала» від 19.02.2014 р.⁵ Незважаючи на те, що вже на початок 19 лютого 2014 р. на Майдані було з півсотні вбитих та сотні поранених, автори публікації продовжували звинувачувати мітингувальників у збройних нападах на будівлі органів державної влади, організації та підпалах будинків, завданні важких тілесних ушкоджень правоохоронцям, застосуванні вогнепальної зброї тощо.

1 Мусить перемогти здоровий глузд // Урядовий кур'єр. 03.12.2013. № 223.

2 М.Азаров: «В уряді буде проведено рішучі кадрові зміни» (З виступу М.Я. Азарова у Верховній Раді) / Урядовий кур'єр. 04.12.2013. № 224.

3 Янукович В. «Будь який, навіть поганий, мир краще за будь-яку війну» (за матеріалами інтерв'ю) // Урядовий кур'єр. 04.12.2013. № 224 (5110); Вуличні протести не забезпечать соціальних виплат / Ю. Медуниця, В. Прочишин // Урядовий кур'єр. 05.12.2013. № 224 (5110).

4 Агресія у День Соборності двічі деструктивна // Урядовий кур'єр. – 23.01.2014. № 13.

5 Мацегора К. Такого масштабного протистояння столиця ще не знала // Урядовий кур'єр. 19.02.2014. № 32 (5161).

Тільки після падіння режиму Януковича, газета зайняла негативну позицію до влади та нейтральну – до опозиції, зокрема, у статті «Мова дипломатів може бути різкою» було піднято питання про введення санкцій проти винних у насиллі над протестувальниками⁶.

Офіційна газета Верховної Ради – «Голос України» під час зіткнень мітингувальників з силовиками на вул. Банковій у публікаціях «Кабінет Міністрів у блокаді» та «Звернення Президента до українського народу» на перших порах висловила цілковиту підтримку дій влади та переважно негативну до опозиції. Згодом силовий метод розв'язання суспільно-політичних проблем в Україні викликав негативну реакцію – стаття А. Шевченка «Насильство не може бути методом розв'язання проблем»⁷. С. Лавренюк у публікації «Хрещення водою, вогнем та сльозогінним газом» засудив жорстоке насилля влади над народом⁸. При цьому прослідковується нейтральне ставлення до дій опозиції.

У «Комсомольській правді в Україні» виокремлюється декілька тенденцій: 1) нейтральна; 2) нейтральна до влади; 3) негативна до опозиції, 4) позитивна до силовиків та МВС, 5) негативна до мітингувальників та радикалів. Аналіз статей засвідчив, що це видання надавало найбільшої переваги навіть не діям влади, а діям силовиків. Не зважаючи на постійну критику дій мітингувальників, редакція газети декілька разів схвально оцінила їхні настрої. У публікації «Священники благословили на драку с «беркутом» описано вражаючу єдність українського народу та їх рішучі настрої⁹. Тільки 22 лютого 2014р., після переходу значної частини правоохоронців на бік протестуючих, «Комсомольська правда в Україні» надрукувала статтю «Митингующие перемирию не рады», в якій простежувалася підтримка дій протестувальників¹⁰.

Газета «Факты» після розгону студентів у ніч з 29 на 30 листопада 2014 р. та після подій на вул. Банковій 1 грудня 2013 р. висловила різко негативну позицію стосовно дій влади у матеріалі «Что с нами будет завтра», де зробила наголос на тому, що саме криваві події стали точкою неповернення у свідомості українського суспільства та вивели на вулиці мільйони людей¹¹. Загалом у газеті «Факты» простежувалося дві тенденції: 1) різко негативна до дій влади, МВС та беркуту; 2) позитивна до дій мітингувальників – «Мозг

6 Беба П. Мова дипломатів може бути різкою // Урядовий кур'єр. 21.02.2014. № 34.

7 Шевченко А. Насильство не може бути методом розв'язання проблем // Голос України. 03.12.2013. № 228.

8 Лавренюк С. Хрещення водою, вогнем та сльозогінним газом // Голос України. 03.12.2013. № 10.

9 Дерий Д. Священники благословили на драку с «беркутом» // Комсомольская правда в Украине. 03.12.2013. № 1730.

10 Дерий Д. Митингующие перемирию не рады // Комсомольская правда в Украине. 22.02.2014. № 1792.

11 Что с нами будет завтра // Факты. 03.12.2013.

отказывается верить, что это происходит в действительности» (інтерв'ю з потерпілою)¹², «Не оставлять же раненых людей» (інтерв'ю з лікарем-волонтером), «Беркутовцы гнали нас как собак. Мы бежали по улице, а в спину летели пули» та інших засуджуються дії силовиків та влади¹³. В той же час «Факты» не фіксувалося чіткої підтримки на користь опозиції та її діяльності у період протистояння.

Контент-аналіз публікацій газети «Сегодня» свідчить, що, починаючи від зіткнень протестуючих з силовим блоком 1 грудня 2013 р., редакція намагалася зайняти нейтральну позицію по відношенню до всіх сторін. Проте під час кривавих сутичок у центрі Києва 19 січня 2014 р. газета у статті «Майдан снова пошел на штурм» висловила негативну позицію щодо активістів, при цьому зберігаючи нейтральне ставлення до дій МВС¹⁴. Січневі події, під час яких було убито двох протестувальників, дещо змінили зміст публікацій газети. Зокрема, у статті під назвою «Митингующий на Грушевского: Уходите отсюда! Здесь ад» від 23 січня 2014 р. було розставлено різко негативні акценти стосовно дій МВС та нейтральну позицію стосовно мітингуючих.

Значний вплив на свідомість українського суспільства мали друковані ЗМІ Російської Федерації в Україні. Зокрема, газета «Московский комсомолец» після розгону студентів у ніч на 30 листопада 2013 р. у статті «Елка на месте бойни» негативно висвітлювала позицію спецпідрозділу «Беркут» та дії В. Януковича, підтримавши позицію Майдану¹⁵. Проте події, що відбулися 1 грудня 2013 р. на Банковій, дещо змінили свою позицію. У статті «Именем революции» усю відповідальність за зіткнення було покладено на організацію «Братство» Д. Корчинського, до якого нібито входили професійні найманці. У такий спосіб на шпальтах газети мітингуючих було умовно розділено на дві категорії – радикалів і мирних протестувальників, дії яких відповідно висвітлювались у негативному та позитивному руслі.

Загалом позиція українських та російських друкованих видань залежала від засновників, політичної сили, на яке орієнтувалося видання, сповідуванні тих чи інших моральних цінностей. Газета «Урядовий кур'єр», як зазначалося вище, була майже цілком провладною. Водночас, газета «Голос України» – офіційне видання Верховної ради, хоч і мала провладний нахил, зайняла стриманішу позицію при висвітленні вищезгаданих подій.

12 Мозг отказывается верить, что это происходит в действительности / Факты. 04.12.2013.

13 Беркутовцы гнали нас как собак. Мы бежали по улице, а в спину летели пули // Факты. 21.01.2014. № 1730.

14 Майдан снова пошел на штурм // Сегодня. 20.01.2014.

15 Базак О. Елка на месте бойни // Московский комсомолец. 02.12.2013. № 26339.

Головний редактор А.Ф. Горлов, який працював у ЗМІ з 1972 р., мав значний досвід і авторитет, зумів адекватно оцінити події на Майдані.

«Комсомольская правда в Украине», яку презентував Б. Ложкін, намагалася нейтрально висвітлювати дії влади й опозиції (політика лавірування), при цьому категорично негативно висвітлювала дії мітингувальників. Газета ж «Сегодня», підконтрольна Р. Ахметому, в цілому намагалася підтримувати нейтральне ставлення до влади та активістів, однак інколи схвально ставилася до дій МВС. Газета «Факти», що належить В. Пінчуку, вела політику в підтримку Майдану.

Російські видання, проаналізовані у даному дослідженні, підтримували позицію влади та МВС і негативно ставилися до мітингувальників. Крім того, досить часто акцентували свою увагу на виступах В. Путіна стосовно ситуації, що склалася в Україні. В цілому вони зайняли негативну або нейтральну позицію по відношенню дій опозиції та не виступали в їх підтримку.

DOI: 10.51587/9798-9866-95921-2023-011-399-403